

Анна Кифенко

**АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-СЛУХОВОЇ
АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНОМУ ХОРОВОМУ КОЛЕКТИВІ**

У статті проаналізовано організацію педагогічного експерименту з формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Педагогічний експеримент включав три етапи: констатувальний, формувальний, порівняльний. Охарактеризовано етапи формувального експерименту – спонукально-орієнтаційний, розвивально-дієвий та діяльнісно-результативний. Описані методи експериментального дослідження. Перевірено результативність дослідно-експериментальної роботи, яка здійснювалась на основі порівняльного аналізу музично-слухової активності студентів експериментальної та контрольної груп.

Ключові слова: модель, показники, педагогічний експеримент, компоненти, музично-слухова активність, майбутній вчитель музичного мистецтва, музичний слух, хор, метод, етап, дослідження, хормейстер.

The article analyses the organization of a pedagogical experiment on the development of music and auditory activity of future music teachers in a choir. The pedagogical experiment has consisted of three stages: statement, development, and comparison. The following stages of the developing experiment have been characterized: motivation and guidance, development and activities and results. The article describes the methods of the experimental research. The efficiency of the experimental work has been tested and fulfilled on the basis of the comparative analysis of the music and auditory activity in the students from the experimental and control groups. Experimental research at the formative stage is carried out on the choral classes and the practice of working with the choir. It is worth mentioning that study with choral class and practice with the choir is a system of practical classes that provides the ability to consciously control the phonation process in accordance with vocal-choral and artistic tasks related to the particular choral work performance. The methodology of the forming experiment is carried out in several stages, each of which is aimed at the one of the components formation: motivational-value, acoustic-physiological, emotional-volitional.

Keywords: pattern, indicators, pedagogical experiment, components, music and auditory activity, future teachers of music, rumor, choir, method, stage, research, choir-master.

Розвиток вищої педагогічної освіти в Україні в європейському контексті потребує посилення уваги суспільства до якості професійної підготовки вчителів. Сучасна музична педагогіка успадкувала і творчо розвинула на новій соціально-естетичній основі реалістичні традиції української музичної культури. Музична педагогіка зорієнтована на вирішення низки важливих питань стосовно професійної підготовки фахівців різних мистецьких напрямків, пов'язаних із художньою творчістю, інтерпретацією мистецьких творів, репрезентацією творів перед слухачами.

Дослідження в галузі освіти та управління провідних українських фахівців вказують на те, що гуманітарна і загальнокультурна освіта та гуманістичне духовне і моральне виховання студентів повинні стати домінантою навчально-виховного процесу, а фахову підготовку слід здійснювати на їхній основі. У галузі музичної педагогіки зазначений напрямок у своїх дослідженнях розкривають Е. Абдуллін, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Ростовський, А. Щербакова, О. Щолокова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в теорії та практиці вищої освіти накопичено певний досвід, що є основою вдосконалення професійного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва. Визначено домінантні імперативи нової стратегії професійної підготовки фахівців із позицій нової філософії освіти (В. Андрущенко, В. Кремень, В. Луговий та ін.), обґрунтовано ідею неперервності освіти (О. Олексюк, А. Бойко, С. Гончаренко, С. Сисоєва та ін.).

Теоретико-методологічні засади освітньої парадигми професійного становлення сучасного вчителя музичного мистецтва в умовах формування національної системи вищої педагогічної освіти закладені А. Болгарським, В. Желановою, К. Кабріль, Г. Кондратенко, С. Сверлюк, С. Світайло, Т. Пляченко та ін.

Ефективність формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі значною мірою залежить від визначення їхньої рівневої характеристики. Рівень сформованості освіти у педагогіці визначають за розробленими критеріями, які відображають сутнісну характеристику предмета, що вивчається. За К. Кабріль, на основі науково обґрунтованих критеріїв можна не лише визначити рівень сформованості певного явища, а й прослідкувати динаміку процесу, що вивчається, зосередити увагу на окремих недоліках та окреслити своєрідну схему педагогічної роботи в конкретному напрямку [3, с. 43]. Тож саме проведення формувального експерименту стало найбільш відповідальним завданням пошукового етапу нашого дослідження.

Мета статті полягає в експериментальній перевірці ефективності формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

Основним методом педагогічного дослідження, що дозволяє за певних умов цілеспрямовано вивчати динаміку досліджуваного явища, виступав експеримент. Музично-слухова активність доцільно розглядається нами як інтегрована психофізіологічна якість, яка характеризується взаємозв'язком фізіологічних, емоційних, вольових й мотиваційних компонентів діяльності особистості.

Експериментальне дослідження на формувальному етапі здійснювалось на заняттях з хорового класу. Доцільно зазначити, що заняття з хорового класу та практики роботи з хором є системою практичних занять, що забезпечують формування здатності свідомо керувати процесом фонації відповідно до вокально-хорових і художніх завдань, пов'язаних з виконанням конкретного хорового твору. Методика формувального експерименту здійснювалось у кілька етапів, кожен з яких був націлений на формування одного з компонентів: *мотиваційно-ціннісного, акустично-фізіологічного та емоційно-вольового*.

У ході експерименту були використані наступні методи: спостереження й анкетування; метод слухового аналізу; метод вокально-інтонаційного виховання хористів; метод формування частотного словника; метод співналаштованості голосів хористів; метод розвитку зонного інтонування; метод «хорового ядра»; метод мануального відображення; інтерактивний метод; аналіз і математична обробка отриманих результатів [1, с. 246].

На формувальному етапі експерименту також здійснювалось: розширення мотиваційної сфери: інтересу студентів до співацької діяльності, цілеспрямованості у її досягненні та потреби у фаховому самовдосконаленні; розвитку педагогічних навичок в процесі опанування різних форм співацької роботи; розширення навчально-методичного та вокального виконавсько-діяльнісного досвіду майбутнього учителя музичного мистецтва, актуалізації фахових знань; стимуляції творчого потенціалу [2, с. 7].

У формувальному експерименті взяли участь 225 студентів 1–4 курсів. З них 122 студентів увійшло до експериментальної групи (ЕГ), 103 – до складу контрольної групи (КГ).

Процесуальна основа формувального експерименту базувалась на виокремленні обґрунтованих за результатами констатувального експерименту компонентів музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва з метою унаочнення і конкретизації структури його методичної організації [6, с. 156]. У нормативному навчальному процесі кожен з компонентів музично-слухової активності існує у тісному взаємозв'язку і взаємовпливі, що й створює комплексну систему.

Формувальний експеримент включав наступні етапи: спонукально-орієнтаційний; розвивально-дієвий; діяльнісно-результативний.

Перший етап формувального експерименту, спонукально-

орієнтаційний, спрямований на розширення обізнаності студентів з питань вокально-хорового мистецтва, теоретичних знань, необхідних для усвідомленого здійснення вокально-слухової діяльності. Даний етап передбачав формування особистісної спрямованості майбутнього вчителя музичного мистецтва на вокально-хорову діяльність. Мета спонукально-орієнтаційного етапу полягала у засвоєнні студентами музично-теоретичних і фахових знань у сфері вокально-хорового мистецтва. У кінцевому результаті досягнення такої мети сприяло зміцненню особисто значимих мотивів студентів для активізації спонукальних чинників й виробленню орієнтаційних уявлень щодо системи вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у ВНЗ України. Спонукально-орієнтаційний етап дослідної роботи формуального експерименту ґрунтувався на реалізації визначеної нами першої педагогічної умови – стимулювання мотивації до вокально-хорової діяльності.

Розвивально-дієвий етап присвячений формуванню здатності студентів до самоконтролю і самоаналізу вокально-хорової діяльності, активізації творчих проявів студентів під час практичної роботи в хорі та набуттям вокально-хорових компетенцій. У процесі розвивально-дієвого етапу був розвиток співацьких навичок студентів, який базувався на комплексі вокально-технічних вправ [3, с. 45]. На цьому етапі відбувався спеціальний цілеспрямований розвиток майбутнього фахівця, що полягав у формуванні вокально-слухової установки на еталонне звучання та успішне виконання діагностичних, практичних та коригуючих завдань у процесі вокально-хорової роботи.

Для подолання вищеназваних мотивів ми використовували методику досягнення якісної інтонації співаків навчального хорового колективу, яка спирається на методи: вокально-інтонаційного виховання хористів, метод формування частотного словника, метод розвитку зонного інтонування, метод нейро-лінгвістичного програмування, метод «хорового ядра», метод співналаштованості голосів хористів, метод мануального відображення (зв'язок диригентського жесту й інтонації) [4, с. 47].

Для визначення ефективності запропонованої методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва, виявлення якісних і кількісних змін у досліджуваних процесах була розроблена методика контрольного експерименту, що включала проведення діагностичних зрізів, а також порівняльний аналіз.

На третьому, діяльнісно-результативному етапі, увага була зосереджена на остаточному закріпленні методів та прийомів формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях навчального хорового колективу. З цією метою здійснювалась робота з оволодіння студентами умінь та навичок не лише оцінювати, але й, свідомо контролювати, удосконалювати якість виконавського звучання в

процесі хорового співу. На даному етапі була перевірена акустично-фізіологічна готовність студентів педагогічних коледжів до включення у активні форми педагогічно-виконавської діяльності. Діяльнісно-результативний етап експерименту був спрямований на формування творчо-виконавського компоненту музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва. Цей етап формувального експерименту ґрунтувався на реалізації визначеної нами третьої педагогічної умови, а саме: урахування інтеграції міжпредметних зв'язків в процесі вокально-хорової роботи. На третьому етапі експерименту провідними були методи: ескізного опрацювання хорових творів, взаємооцінки та рецензування вокально-хорової діяльності, самопереконавання й самопрограмування, методи оволодіння оптимальним концертним станом тощо.

Для визначення ефективності запропонованої методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва, виявлення якісних і кількісних змін у досліджуваних процесах була розроблена методика контрольного експерименту, що включала проведення діагностичних зрізів, а також порівняльний аналіз експериментальних результатів, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1

КОМПОНЕНТИ	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	КГ %	ЕГ %	КГ %	ЕГ %	КГ %	ЕГ %
Мотиваційно-ціннісний	78,2	73,4	14,6	16,3	7,2	10,5
Акустично-фізіологічний	42,3	40,5	44,7	40,7	13,5	17,8
Емоційно-вольовий	41,1	37,8	44,4	39,4	15,6	13,8
Середня зважена	53,8	50,5	34,5	32,1	12,1	14,1

Сформованість акустично-фізіологічного компонента музично-слухової активності результатами формувального експерименту (абсолютні та відносні значення) унаочнено в таблиці 2.

Таблиця 2

КОМПОНЕНТИ	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	КГ %	ЕГ %	КГ %	ЕГ %	КГ %	ЕГ %
Мотиваційно-ціннісний	48,5	16,2	34,6	24,8	16,9	59,2
Акустично-фізіологічний	40,1	20,2	43,9	40,4	16,1	39,4
Емоційно-вольовий	33,6	15,5	46,6	46,5	19,8	38,3
Середня зважена	40,7	17,3	42,3	37,2	17,6	35,6

Сформованість творчо-виконавського компонента музично-слухової активності за результатами формувального експерименту (абсолютні та відносні значення) відображено в таблиці 3.

Таблиця 3

КОМПОНЕНТИ	Низький рівень		Середній рівень		Високий рівень	
	КГ %	ЕГ %	КГ %	ЕГ %	КГ %	ЕГ %
Мотиваційно-ціннісний	66,5	46,2	24,6	26,8	8,9	27,0
Акустично-фізіологічний	40,2	32,5	42,7	44,5	13,1	23,0
Емоційно-вольовий	33,6	26,5	46,6	45,8	19,8	27,7
Середня зважена	46,7	35,6	37,9	39,1	13,9	25,9

Аналізуючи отримані результати, ми можемо констатувати ефективність застосованої методики, яка складалася із педагогічних умов, етапності їх застосування, завдань та вправ, які були направлені на формування музично-слухової активності. За даними таблиці видно, що в експериментальних групах збільшилася кількість студентів, які відносяться до середнього рівня, збільшилася кількість студентів, які відносяться до високого рівня, а також зменшилася кількість студентів, котрі відносяться до низького рівня. Між тим, змін у контрольних групах майже не відбулося.

Порівняльні результати першого і останнього зрізів експериментальної роботи висвітлені в таблиці 4.

Таблиця 4

РІВНІ	Діагностувальний зріз	1-й проміжний зріз	2-й проміжний зріз	3-й заключний зріз	Зміни
Експериментальна група					
Низький	47,9	43,2	32,4	18,5	29,4
Середній	38,6	39,4	42,4	41,3	2,7
Високий	15,4	15,9	25,2	40,2	24,8
Контрольна група					
Низький	47,5	62,2	43,2	38,5	9,0
Середній	38,8	40,0	41,4	44,2	5,4
Високий	13,7	14,1	15,4	17,3	3,6

Аналіз даних таблиці свідчить: якщо на початку формувального експерименту співвідношення студентів за відповідними рівнями приблизно однакове, то наприкінці картина змінюється. Так, в ЕГ кількість студентів, у яких рівень сформованості музично-слухової активності відповідає високому зростає від 15,4 % до 30,2 %, також збільшилась кількість студентів, віднесених до середнього рівня (від 38,6 % до 41,3 %), кількість студентів з низьким рівнем значно скоротилась (відповідно

47,9 % проти 18,5 %). У контрольній групі ці показники були значно нижчими.

Застосування у констатувальному експерименті методики інтегральної оцінки рівнів сформованості музично-слухової активності на основі обґрунтованого критеріально-рівневого підходу засвідчило, що здебільшого сформованість музично-слухової активності у майбутніх учителів музичного мистецтва знаходилися на низькому (47,9 %) та середньому (38,8 %). Високого рівня досягло всього 13,7 % студентів.

Отже, результати дослідження підтвердили необхідність застосування спеціальної методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Виходячи з мети і завдань дослідження було розроблено методику формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі. Вона впроваджувалася під час проведення формувального експерименту, який здійснювався в Університетському коледжі Київського університету імені Бориса Грінченка за трьома етапами. В основу методики були покладено визначені педагогічні принципи й педагогічні умови, а також комплекс загально дидактичних та спеціальних методів навчання й різноманітних творчих завдань.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у використанні методики формування музично-слухової активності майбутніх учителів музичного мистецтва в навчальному хоровому колективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ержемский Г. Л. Дирижеру XXI века. Психолінгвістика професії. Санкт-Петербург: ДЕАН, 2007. 240 с.
2. Згурська Н. М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2001. 16 с.
3. Кабріль К. В. Критерії та показники сформованості ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики в процесі вивчення музично-комп'ютерних технологій. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2015. № 2. С. 41–45.
4. Карасева М. В. Сольфеджио – психотехніка розвитку музикального слуха: автореф. дис. на соиск. ученої ступені д-ра искусствоведения: 17.00.02. Москва, 2000. 49 с.
5. Корінець З. До проблеми слухової діяльності та співацького інтонування в навчальному хорі майбутнього вчителя музики. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний та економічний журнал*. 2011. № 11. С. 143–146.
6. Олексюк О. М. Музична педагогіка: навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 248 с.